

СУЧАСНИЙ СТАН Й ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ (ФОРТЕПІАННОЇ) ОСВІТИ В МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Бойко Ірина Михайлівна,

старший викладач кафедри інструментального виконавства
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
ORCID ID: 0000-0002-3951-678X

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану й перспектив розвитку фахової мистецької, зокрема фортепіанної освіти в ЗВО. Зважаючи на те, що досліджень даного питання недостатньо, автором статті було проаналізовано робочі програми з фахових дисциплін, а саме: «Фах» (фортепіано), напрям підготовки 025 Музичне мистецтво та «Музичний інструмент» (фортепіано), напрям підготовки 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

У статті проведено порівняльний аналіз робочих програм даних дисциплін за основними видами діяльності, за структурою, за метою, завданням й результатами курсу. В залежності від освітньої програми були проаналізовані відмінності у кількості кредитів/годин та загального обсягу годин на викладання зазначених дисциплін.

В статті було проаналізовано та акцентовано увагу на тому, що робоча програма з дисципліни «Фах» зорієнтована на музикантів високого рівня підготовки. Тобто, рівень володіння виконавською технікою повинен бути на професійному рівні, а також програма з фаху має децю потужнішу базу підготовки майбутніх педагогів-виконавців. При розгляді робочої програми з дисципліни «Музичний інструмент» було зазначено про те, що рівень підготовки здобувачів вищої освіти, які навчатимуться за цим напрямом децю нижчий.

Проаналізовано та описано структуру дисциплін: розподіл на модулі, змістові модулі та кількість тем; практична й самостійна робота (з урахуванням кількості годин відповідно ОП); індивідуальне науково-дослідне завдання; методи навчання, методи контролю; розподіл балів; шкала оцінювання.

За результатами аналізу окреслено основні завдання та тенденції розвитку фахової (фортепіанної) освіти в мистецьких закладах України. Зокрема, національної визначеності, збереження та примноження надбань культурної спадщини.

Ключові слова: професійна мистецька освіта, фахова (фортепіанна освіта), робоча програма.

Boiko Iryna. Current state and tendencies of development of professional (piano) education in art institutions of Ukraine

The article is devoted to the study of the current state and prospects of the development of professional art, in particular piano education in higher education. In view of the fact that research on this issue is not enough, the author of the article analyzed work programs in professional disciplines, namely: 'Fach' (piano), direction of preparation 025 Musical art and 'Musical instrument' (piano), direction of preparation 014 Secondary education (Musical art).

The article conducts a comparative analysis of the working programs of these disciplines by the main types of activity, by structure, by purpose, task and results of the course. Depending on the educational program, differences in the number of credits/hours and the total number of hours for teaching these disciplines were analyzed.

The article analyzed and focused on the fact that the work program on the discipline 'Fach' is focused on musicians of a high level of training. That is, the level of proficiency in performing equipment should be at a professional level, and the specialty program has a somewhat more powerful base for training future performing teachers. When considering the work program in the discipline 'Musical Instrument' it was noted that the level of training of applicants for higher education who will study in this direction is somewhat lower.

The structure of disciplines is analyzed and described: distribution into modules, content modules and number of topics; practical and independent work (taking into account the number of hours according to the OP); individual research task; training methods, control methods; distribution of points; assessment scale.

Based on the results of the analysis, the main tasks and trends in the development of professional (piano) education in art institutions of Ukraine are outlined. In particular, national certainty, preservation and multiplication of achievements of cultural heritage.

Key words: professional art education, professional (piano education), work program.

Вступ. Радикальні зміни 90-х рр. ХХ ст. в соціальному житті українського суспільства й сучасний стан воєнної агресії московії проти України, стали передумовою відродження та становлення державності та в свою чергу вимагають від сучасних педагогів переосмислення ідей та поглядів на розвиток психолого-педагогічної науки, оскільки нова школа має будуватися на засадах глибокої національної ідеї, гуманізму, демократизму та антропоцентризму. Пропагуючи своє національне мистецтво, як основна та невід'ємна складова розвитку майбутнього української нації.

На сучасному етапі, під час повномасштабного вторгнення московії перед мистецькою освітою, зокрема фор-

тепіанною, постає ряд проблем – як зацікавити нове покоління професійною музикою, чим мотивувати заняття на інструменті, один із різновидів якого по-праву має назву «королівський». Нині ми відмічаємо кризу початкової ланки музичної освіти (позанавчальних закладів естетичного спрямування, профільних шкіл) як соціального інституту. Частково проблема знаходиться в соціальній площині (відсутність зацікавленості у навчанні учнів, перспективи подальшого працевлаштування здобувачів вищої освіти), частково в економічній (не всі батьки мають змогу оплатити навчання), але, на нашу думку, головною причиною є концептуальна невирішеність [4].

Матеріали та методи. Сучасне глобалізоване суспільство, моральні норми та устрої якого мають інший зміст ніж раніше, відкриває можливість використання новітніх інноваційних технологій навчання, вивчення, систематизації, узагальнення й переосмислення досвіду роботи вітчизняних та зарубіжних вчителів-новаторів, розробки нових педагогічних методів та новітніх педагогічних технологій. Однак, вчитель-новатор не повинен забувати основних положень фахової (фортепіанної) освіти прописаних фундаторами мистецької педагогіки: Л. Баренбоймом, Ф. Блуменфельдом, А. Гольденвейзером, Г. Коганном, Г. Нейгаузом, Г. Ципіним та іншими.

Упродовж останніх років з'явилися наукові дослідження (публікації, монографії, мистецтвознавчі розвідки) сучасних музикантів В. Мудрика, С. Павлишина, І. Полякової, О. Фрайт та ін., присвячені українській фортепіанній музиці минулого та сьогодення. Нажаль, малодослідженим залишається дидактично-пізнавальний і національно-виховний потенціал фортепіанного навчального репертуару для майбутніх вчителів музики.

Проблема організації навчання гри на інструменті посідає вагомe місце в музичній освіті підростаючого покоління. Здавна над цією проблемою працювали відомі музиканти-педагоги Л. Баренбойм, Т. Беркман, Ф. Блуменфельд, Н. Кашкадамова, Г. Коган, Г. Нейгауз, Г. Падалка, С. Савшинський, Г. Ципін, М. Фейгін, В. Шульгіна, О. Щолокова та інші. Ними була сформована ґрунтовна та різнобічна методична система навчання гри на фортепіано в закладах початкової музичної освіти.

Важливим аспектом розвитку початкової ланки музичної освіти є підготовка висококваліфікованих викладачів по класу фортепіано у вищих навчальних закладах.

Результати дослідження. Звертаючи увагу на фахову (фортепіанну) освіту у вищих навчальних закладах ми проаналізували сучасні навчальні програми з «Музичного інструменту» (фортепіано) та «Фаху» (фортепіано), кафедри інструментального виконавства факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мета статті – на основі порівняльного аналізу робочих програм розкрити основні тенденції розвитку фахової (фортепіанної) підготовки майбутніх викладачів-виконавців.

Досліджуючи робочі програми навчальних дисциплін з «Фаху» (фортепіано), напрям підготовки 025 Музичне мистецтво та «Музичного інструменту» (фортепіано), напрям підготовки 014 Середня освіта (Музичне мистецтво), ми знайшли ряд спільних та відмінних позицій [6; 7].

Метою навчальної дисципліни «Фах» є виховання висококваліфікованих музикантів-піаністів здатних до самостійної творчої та професійної реалізації.

Курс фахової підготовки передбачає оволодіння виконавською майстерністю, опанування різноманітним музично-стильовим репертуаром, розвиток аналітичного мислення та набуття педагогічного досвіду

у процесі індивідуальних занять з фахової підготовки.

Завданням курсу є:

- розвиток музичних та творчих здібностей здобувачів;
- формування інтелектуально-художнього мислення здобувачів-піаністів;
- оволодіння психофізіологічними основами формування навичок повноцінної роботи та скоординованості ігрового апарату піаніста;
- розвиток виконавської майстерності здобувачів-піаністів;
- опанування піаністами основ інтерпретації музичних творів;
- формування умінь піаністів інтерпретувати музичні твори;
- засвоєння найбільш типових рис музики різних епох, музичних стилів та жанрів, національних шкіл та художніх напрямів;
- вивчення різноманітного художнього репертуару;
- засвоєння етапів творчого процесу роботи піаніста з музичним твором;
- оперування теоретичними знаннями з історії інструментально-виконавського мистецтва;
- володіння методологічними засадами розвитку сценічно-виконавської майстерності, а саме: методикою роботи над мелодією як головним фактором цілісної художньої майстерності; методикою роботи над розвитком рухової пам'яті, побіжності і спритності ігрових рухів як психомоторним фактором мануально-технічної майстерності; методикою роботи над цілісним виконанням музичного твору; розвитком емоційно-вольових якостей й артистизму як психотехнічним фактором комплексної виконавської майстерності.

Результатом вивчення даної навчальної дисципліни є вміння аналізувати художні та технічні особливості музичних творів різних стилів та жанрів, складати навчальні програми та планувати учбовий процес, використовувати професійно-профільовані знання у виконавській, педагогічній, науково-дослідницькій, музикознавчій, композиторській діяльності, вміти користуватись методичною та науковою літературою; знати будову різних музичних форм, основи методики та педагогіки, правильно аналізувати художній твір, знати професійну термінологію, володіти різними видами техніки.

Метою навчальної дисципліни «Музичний інструмент» є формування музично-виконавської майстерності, поглиблення спеціальних та загальноестетичних знань, набування професійні умінь та навички, розвиток специфічного музично-виконавського мислення.

Навчання з дисципліни «Музичний інструмент» відбувається індивідуально і зорієнтоване на забезпечення студентів системними знаннями та формування комплексу спеціальних умінь, які дають можливість, по-перше, самостійно, продуктивно й творчо опрацювати різноманітний за жанрами, стилями та напрямками музичний матеріал, готувати музичні твори до виконання й артистично їх виконувати; по-друге, професійно й аргументовано розкривати й пояснювати

– Тема 13. Початковий етап роботи над творами (велика форма, п'єса). Народні інструменти: (велика форма (або обробка народної пісні, танцю), п'єса).

– Тема 14. Удосконалення виконавської майстерності в роботі над твором великої форми та художнім твором (фортепіано). Народні інструменти: робота над твором великої форми (або обробкою народної пісні, танцю), п'єси.

– Тема 15. Завершальний етап роботи та підготовка до концертного виконання музичних творів (велика форма, п'єса).

Аналізуючи теми практичних та самостійних занять слід зауважити, що розподіл годин відрізняється. Явною відмінністю підготовки здобувачів вищої освіти ОП Музичне мистецтво є кількість годин для самостійної роботи, так як складність творів потребує більшого часу для опрацювання та доведення їх до якісного виконання.

ІНДЗ (індивідуальне науково-дослідне завдання) передбачає написання тез з актуальної проблеми у сфері інструментального виконавства або музичної педагогіки у збірниках матеріалів наукової конференції кафедри інструментального виконавства, факультету мистецтв та університету.

Методи навчання відповідно за джерелом знань: словесні (лекція, пояснення, розповідь (художня, розповідь-опис), бесіда, інструктаж), наочні (ілюстрація, демонстрація), практичні (вправа, практична робота з вивчення музичних творів); за типом пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, частково-пошуковий, проблемно-пошуковий, творчий, розвиваюче навчання; за логікою передачі інформації: індуктивний, дедуктивний; за ступенем керування навчальною діяльністю: діяльність під керівництвом викладача, самостійна робота здобувачів-інструменталістів.

Методи контролю: модульний контроль, підсумковий контроль (ОП Середня освіта (Музичне мистецтво)); концертне виконання музичних творів. у формі заліку, академічного концерту (ОП Музичне мистецтво).

Спільним є також розподіл балів які отримують студенти.

Відповідно вимогам кредитно-трансферної системи на Модуль I (I семестр) відводиться 100 балів.

Шкала оцінювання: національна та ЕКТС – є загальною для усіх напрямків підготовки.

Якщо в навчальній програмі передбачений залік тоді за національною шкалою: зараховано, не зараховано; екзамен – «відмінно», «добре», «задовільно», «на задовільно».

Отже, с проаналізувавши та порівнявши дві робочі програми з «Фаху» (ОП Музичне мистецтво) й «Музичного інструменту» (ОП Середня освіта (Музичне мистецтво)), ми знайшли ряд спільних рис, а саме: мета та завдання навчальних дисциплін спільні в поєднанні процесу формування музично-виконавської майстерності, поглиблення спеціальних та загальноестетичних знань, набуваються професійні уміння та навички, розвивається специфічне музично-виконавське мислення;

навчання з даних дисциплін відбувається індивідуально і зорієнтоване на забезпечення студентів системними знаннями та формування комплексу спеціальних умінь та навичок; завдання курсу несе в собі засвоєння загальних закономірностей, методів та прийомів роботи над музичним твором; оволодіння різними видами технік та різноманітним за жанром та стилем художнім репертуаром.

Основу репертуару складають твори західноєвропейських композиторів, а фортепіанна спадщина представників української національної композиторської школи досить не значна, проте зараз має надзвичайне значення. Тому є актуальною думка видатного українського композитора першої половини ХХ ст. С. Людкевича, щодо залучення «...рідного музичного навчання всіма можливими засобами... бо кожне спізнання цієї праці робить її труднішою» [3, с. 298]. У зв'язку з цим постає питання внесення певних корективів у навчальний репертуар на мистецьких факультетах, який має орієнтуватися, насамперед, на використання та плекання національних музичних традицій, адже навчання гри на фортепіано повинно базуватись на високопрофесійній методиці, культурних традиціях із залученням найяскравіших музичних творів української фортепіанної спадщини. Саме тому нині до змісту навчальних програм з предметів музично-інструментального циклу: музичний інструмент та фах (фортепіано) варто залучати твори, які є не тільки гарним матеріалом для розвитку фахових умінь та навичок, а також віддзеркалюють ментальність і традиції української нації, допомагають художньо пізнати й музично пережити вагомий пласт української музичної культури – фортепіанну музику, що пов'язана з мелосом українського народу (п'єси та обробки народних пісень для фортепіано українських композиторів).

Кардинальні зміни, що відбувались упродовж декількох століть (ХІХ–ХХ ст.) та нинішня війна у соціально-економічному житті українського суспільства суттєвим чином вплинули на розвиток української культури в цілому та на розвиток однієї з її галузей – професійної музичної освіти.

Висновки. Отже, основними тенденціями розвитку фахової (фортепіанної) освіти в мистецьких закладах України мають стати:

– відкритість системи освіти. Це означає, що визначення цілей освіти не обмежується державним замовленням, програми задають базовий, тобто необхідний, орієнтир-мінімум, загальне ядро знань, яке відкрите для доповнень, що залежать від культурних, регіональних, етнічних та інших умов освіти;

– національна спрямованість мистецької освіти, що полягає у невіддільності освіти від національної основи, в органічному поєднанні освіти з історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні національних цінностей українського народу та інших народів і націй. Це означає, що до складу репертуару майбутніх учителів фортепіанного мистецтва мають входити, як твори зарубіжних композиторів, так і фортепіанні п'єси, які тісно пов'язані з українською народною пісенністю

(фольклором), включаючи також здобутки композиторів-класиків та сучасних митців.

Отже, основним завданням фахової (фортепіанної) освіти сьогодні має бути не тільки розвиток профе-

сійно-виконавських здібностей студентів, але й формування особистості майбутнього піаніста в її національній визначеності, що неможливе без залучення до культурної спадщини, до збереження її надбань.

Література:

1. Каленюк І. Сучасні тенденції розвитку освіти у глобальному середовищі. Університетська освіта. 2011. № 1. С. 20–28.
2. Козир А. Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти : збірник наукових праць ДВНЗ ‘Донбаський державний педагогічний університет’. 2016. Вип. 3. С. 25–37.
3. Людкевич С. Організація музичного виховання / Станіслав Людкевич // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2т. / [упор. З.Штундер]. Львів : Дивосвіт, 2000. Т.2. С. 293-298.
4. Новітні технології у процесі навчання гри на фортепіано. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/27851/ – Дата звернення : 15.01.2025 р.
5. Падалка Г. М. Пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти. Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. пр. Київ : НПУ, 2004. Вип. 1(6). С. 15–20.
6. Робоча програма навчальної дисципліни ОК 04 Фах. Галузь знань: 02 Культура і мистецтво. Спеціальність: 025 Музичне мистецтво. Спеціалізація: фортепіано. Факультет мистецтв, кафедра інструментального виконавства. Умань, 2024-2025 рр. 14 с.
7. Робоча програма навчальної дисципліни ОК 16 Музичний інструмент (фортепіано). Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність: 014 Середня освіта (Музичне мистецтво). Факультет мистецтв, кафедра інструментального виконавства. Умань. 2024-2025 рр. 17 с.
8. Факультет мистецтв УДПУ ім. Павла Тичини. Кафедра інструментального виконавства. Історія створення URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/kafedra-instrumentalnoho-vykonavstva/> – Дата звернення : 15.01.2025 р.
9. Черкасов В.Ф. Розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.01. Київ, 2009. 465 с.

References:

1. Kaleniuk I. (2011). Suchasni tendentsii rozvytku osvity u hlobalnomu seredovyshchi [Current global trends in education development]. University education. Kyiv, No 1. pp. 20–28. [in Ukrainian].
2. Kozyr A. (2016). Osnovni tendentsii rozvytku mystetskoï osvity na suchasnomu etapi [The main current trends in the development of art education]. The Professionalism of the Teacher: Theoretical and Methodological Aspects: collection of scientific publications of the Donbas State Pedagogical University. Vol. 3. pp. 25–37. [in Ukrainian].
3. Lyudkevich S. (2000) Orhanizatsiia muzychnoho vykhovannia [Organization of musical education/Stanislav Lyudkevich]. Studies, articles, reviews, speeches: in 2t. [emphasis. Z. Shtunder]. Lviv: Dyvosvit, T.2. S. 293–298 [in Ukrainian].
4. Novitni tekhnolohii u protsesi navchannia hry na fortepiano. [The latest technologies in the process of learning to play the piano]. [Electronic resource]. – Access mode: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/27851/ [in Ukrainian].
5. Padalka G.M. (2004) Priorytetni napriamy rozvytku suchasnoi mystetskoï osvity. [Priority directions of development of modern art education]. Theory and methodology of art education: Sat. Ph.D. K.: NPU. Vol. 1 (6). P. 15–20 [in Ukrainian].
6. Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny OK 04 Fakh. [The working program of the academic discipline OK 04 Fach]. Branch of knowledge: 02 Culture and art. Specialty: 025 Musical art. Specialization: piano. Faculty of Arts, Department of Instrumental Performance. Uman, 2024-2025 14 p. [in Ukrainian].
7. Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny OK 16 Muzychnyi instrument (fortepiano). [Work program of the academic discipline OK 16 Musical instrument (piano)]. Branch of knowledge: 01 Education/Pedagogy. Specialty: 014 Secondary education (Musical art). Faculty of Arts, Department of Instrumental Performance. Uman. 2024-2025 17 p. [in Ukrainian].
8. Fakultet mystetstv UDPU im. Pavla Tychyny. Kafedra instrumentalnoho vykonavstva. Istoriia stvorennia. [Faculty of Arts of the USPU named after Pavel Tychina. Department of Instrumental Performance. Creation history]. [Electronic resource]. – Access mode: <https://mpf.udpu.edu.ua/kafedra-instrumentalnoho-vykonavstva/>
9. Cherkasov V. F. (2009) Rozvytok muzychno-pedahohichnoi osvity v Ukraini (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittia). [Development of musical and pedagogical education in Ukraine (the second half of the XX – the beginning of the XXI century)]: dis... Doctor of Pedagogical Sciences: spets. 13.00.01. Kyiv. 465 p.